

Toman Petr: České eugenické hnutí ve světovém kontextu a s ohledem na dílo Bohumila Sekly. Bakalářská práce FHS UK, 2011

O p o n e n t s k ý   p o s u d e k

Student Petr Toman si vybral jako téma pro svou bakalářskou práci náročnou problematiku eugeniky, s hlavním cílem popsat její historii v Čechách a porovnat ji především se situací v někdejší Německu, kde získala nejen mimořádné sympatie, ale kde byla také nacisty zneužita.

Předložená bakalářská práce má celkem 83 stran, z toho strany 6-63 reprezentují „čistý“ text, strany 64-76 pak poznámkový aparát a na stranách 77-81 je vzorně vypracovaný (dle platných bibliografických norem) seznam použité literatury. Obrazová příloha je na stranách 82-83. Na počátku textu nechybí prohlášení o samostatném vypracování a poděkování. Obsah práce je přehledně členěn do jednotlivých kapitol a podkapitol.

Hned v úvodu musím ocenit, že se student seznámil s validní a reprezentativní sekundární literaturou, která se k tématu váže a poctivě se snažil porozumět problému a na bakalářské úrovni jej interpretovat. Přesto mám k předloženému textu následující formální i obsahové výhrady.

Formální výhrady:

Str.6 (i jinde)- používá autor sousloví „knižních publikací a brožur“, když označení „brožura“ poněkud devalvuje její obsah směrem k účelovému tisku. Takové rozlišení je zbytečné, protože publikace se od brožury liší pouze způsobem knižní vazby.

Str. 7 - kapitolka o Ch.Darwinovi odkazuje k poznámce č. 4 kde jsou však knihy S.Komárka a E.Rádla (2 díly). Není tedy odlišeno, která data (informace) autor čerpal z jednotlivých knih. V textu této kapitolky (i jinde) nejsou navíc správně odkazované citace z druhé ruky (zde konkrétně např. Thomas R.Malthus).

Str. 9 - analogický problém v případě prezentace díla J.B.Lamarca a citace z druhé ruky P. Krammera.

Str.10 - totéž, nebylo možné základní fakta čerpat z původních Mendlových prací?

Str.12 - proč v názvu kapitoly je Eugenika s velkým E?

Str.19 - analogický problém, nebylo možné v případě názorů A.Ploetze čerpat z primární literatury?

Str. 20, posled. odst. Výmarská republika s malým v, jinde s velkým V

Str.26 - „Břetislav Foustka ..domnělé degenerační činitele vyjmenovává takto:" a čtenář očekává Fousků text. Ten je ovšem zkrácen nebo změněn. Např. místo „Smíšení, křížení plemen a degenerace národů" (originál) jen na „smíšení či křížení plemen", nebo „Pokrevnství a degenerace" na „pokrevné svazky" atd. Týká se většiny položek, když navíc chybí „zhoršování chrupu a degenerace" a „Alkoholism a degenerace"

Str. 27 - Artur Brožek - chybí odkaz

Str. 31 - (i jinde) uvedeno Rakousko, jinde Rakousko-Uhersko či Rakouský stát (str.45) - nejednotné

Str.37 - na začátku kapitoly by bylo vhodné přesněji vymezit o jakém časovém období autor píše, zcela jasné je to až v druhé polovině str. 38

Uvedené formální výtky nejsou nijak závažné. Autor avizoval, že bude pracovat se sekundární literaturou. Přesto mohl alespoň klíčové publikace autorů o nichž píše vyhledat. Poznámky k nepřesnostem v odkazování(zejména z druhé ruky) jsou u studentů obvyklé (teprve se to učí) a uvedla jsem je především jako poučení „pro příště"

Obsahové výhrady:

I když P.Toman uvedl, že jeho cílem bylo především „nastínit, jak toto hnutí (eugenické- pozn.) vypadalo v českých zemích", což se mu v podstatě podařilo, chybí zřetelné vymezení, proč to vlastně chtěl udělat. Z osobního zájmu a pro vlastní poučení nebo jako podklad pro další studium? Na str. 6, tedy hned v úvodu obecně konstatuje, že „i k vyvrácení mýtů, které ohledně eugeniky panují". Pouze v poznámce (č.2) se dozvíme, jaké čtyři mýty má na mysli M.B.Adams (práce z roku 1990). V celé práci s nimi autor nijak nepracuje a teprve v závěru se setkáme se stručným potvrzením, resp. vyvrácením mýtů. Škoda, že se Adamsem formulované mýty nestaly kontinuálním měřítkem autorova textu. Možná proto, došlo k různým interpretačním nepřesnostem nebo prezentované nálezy zůstaly zcela bez interpretace. Při čtení některých pasáží pak vzniká dojem, že čeští eugenici zastávali extrémně pozitivisticky eugenická stanoviska, ač autor dobře ví, že tomu bylo právě naopak.

Z dalších námitek vážících se k obsahu:

- škoda, že hned na počátku není zřetelně uvedena definice eugeniky a jejích základních variant
- nenašla jsem informaci o tom, že se autor seznámil s monografií V.Růžičky Eugenika (základní dílo) ač jeho jiné práce uvedl

- naznačená otázka „viny“ eugeniků, která je naznačena na str. 22 je složitý problém a je sporné, zda se P.Toman do něj měl takto okrajově pouštět. Vhodnější patrně bylo upozornit, že se mu někteří autoři věnují /s odkazy na jejich práce/.
  - Ke str. 23-24 - Ladislav Haškovec se skutečně stal nejen zakladatelem první Kliniky chorob nervových v Čechách (už v r.1905 ustanovil oddělení tohoto typu v Praze Na Františku), ale především prosadil neurologii jako samostatný lékařský obor. Dlužno dodat podstatné, že součástí „jeho“ neurologie byla i psychiatrie (která byla z neurologie později vydělena jako samostatný obor až zásluhou A.Heverocha). Znalost této skutečnosti by patrně umožnila autorovi přesnější interpretaci Haškovcových snah (problém manželských svazků u psychicky nemocných byl totiž (různě) řešen i před obdobím eugeniky). Má poznámka se týká i interpretace na str. 28.
  - str.28 autor správně píše o „doplňku veřejné hygieny“, škoda jen, že zde nebo jinde neuvedl, že právě po 1. světové válce došlo také k nebývalému rozvoji sociálního lékařství a neporovnal obsah cílů eugeniků a sociálních lékařů, které se prakticky shodovali
  - ke str. 30-31 - alkohol je i dnes považován „za metlu lidstva“ a i když jeho nadměrná konzumace není dávána do vztahu k degeneraci, je s ní „bojováno“ stejnými prostředky jaké navrhovali a zaváděli čeští eugenici (důsledná osvěta). Není ovšem sporu o tom, že otec alkoholik je pro výchovu svých dětí rizikovým (a někdy i nebezpečným) rodičem. I když „rozmlouvat“ ženám sňatek s alkoholikem není věcí zvláštních poraden, děje se tak kontinuálně (např. v téměř každém časopise pro ženy). V pasáži o alkoholismu mohl autor lépe odlišit specifické prostředky boje, které navrhovali eugenici od jiných (sociální lékaři), případně ocenit, které z nich jsou dosud platné a funkční.
  - na str.37 je uvedeno „programové prohlášení“ delegace České eugenické společnosti. Na str. autor píše, že se českým eugenikům „nepodařilo prosadit nic z jejich programu“. Je to pravda? S výjimkou kontroverzního návrhu lékařských vyšetření snoubenců bylo splněno vše, vezmeme-li v úvahu, že se časem pouze změnil obsah výchovy lékařů (případně obyvatelstva) z eugeniky na genetiku.
- Zbývá dodat, že vždy existovaly snahy kontrolovat

- /resp. redukovat) sňatečnost a především rodičovství duševně nemocných, či jinak defektních (dnes pojem zdravotně znevýhodněných) jedinců (viz podmínky a překážky k uzavření manželství v církevním právu, nověji a za první republiky zavedené a dosud platné právní ustanovení o tom, že „snoubenci znají vzájemně svůj zdravotní stav (ovšemže založený na vzájemné důvěře a vzájemném sdělení atd.). Tzv. genetické (dobrovolné nebo na doporučení lékařů) poradny existují v ČR od roku 1970. Tolerance potratů ze zdravotních důvodů přesahuje rámec předložené práce, ale je v jistém slova smyslu především dokladem „eugenické“ praxe.
- Str. 47 - „zakladatel české eugeniky Ladislav Haškovec“. I když v kontextu eugenického hnutí je to pravda, pak přece jen je jméno uvedeného vědce spjato především s celoživotním úsilím o etablování neurologie (zahrnující psychiatrii). U tohoto lékaře stejně tak jako u Bohumila Sekly postrádám alespoň v poznámce uvedení jejich eugenického angažmá do celého kontextu jejich životního díla. Dodnes je L.Haškovec uznáván především jako zakladatel české neurologie a B. Sekla jako zakladatel české genetiky (což student okrajově uvedl).
  - str. 48 „Zdá se být příznačné, že takové úvahy zůstávají především záležitostí lékařů“ - invektiva? Proč?

Závěrečné hodnocení:

Neskrývám, že jsem na rozpacích. Petr Toman se evidentně a poctivě snažil zvládnout nelehký úkol. Jeho popis českého eugenického hnutí je v zásadě správný. Největší výhrady mám k absenci jasně deklarovaného interpretačního rámce, ať již filosofického (což je základní studijní zaměření autora), historického či jiného. Např. návaznosti na sociální lékařství nebo současné neoeugenické tendence se nabízejí (alespoň v omezené formě). To je ovšem výhrada, které směřuje ke školiteli, nikoliv ke studentovi. Zásadní otázkou je, zda má student bakalářského stupně zpracovávat tak mimořádně náročnou problematiku a osobně se domnívám, že nikoliv.

Poctivě uvádím, že mě téma eugeniky, zejména prezentované v dílech Ladislava Háškovce není cizí a shoda jeho jména s mým, není náhodná. I proto jsem četla Tomanův text nejen pozorně, ale i se zaujetím.

Přes všechny výhrady a námitky (zejména k nesplnitelnému požadavku širšího konceptuálního rámce) **plně doporučuji bakalářskou práci P.Tomana k obhajobě a navrhuji známku: velmi dobře.**

**Prof.PhDr RNDr Helena Haškovská CSc.
Fakulta humanitních studií UK, Praha**

3. března 2011